

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

η νοσταλγία
της
απώλειας

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Η νοσταλγία της απώλειας

Διηγήσεις

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία

Πεζογραφία – 523

Θεόδωρος Γρηγοριάδης, *Η νοσταλγία της απώλειας*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια-Διόρθωση: Ελένη Γεωργοστάθη

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Εικαστικό εξώφυλλο: Matthew Wong, «The Diary», 2017

© ARS New York, ΟΣΔΕΕΤΕ, Αθήνα 2022

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Θεόδωρος Γρηγοριάδης, 2021

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2022

Κ.Ε.Τ. Δ944 Κ.Ε.Π. 210/22

ISBN 978-960-16-9944-8

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

«...Είμαι ολόκληρος μια αόριστη νοσταλγία, ούτε του παρελθόντος ούτε και του μέλλοντος: είμαι μια νοσταλγία του παρόντος, ανώνυμη, εκτενής, ακατανόητη».

Φερνάντο Πεσόα, *Το βιβλίο της ανησυχίας*,
μτφρ. Άννυ Σπυράκου, Αλεξάνδρεια, 1997

«Το γράψιμο είναι η συμβολαιογραφική πράξη, που συνάπτουμε με το απουσιάζον, δεόντως υπογεγραμμένη. Μαρτυρία καταχωρημένη μια για πάντα».

Ν.Γ. Πεντζίκης, *Απόλογος. Τετράδιο Πρώτο*,
Ομιλήματα, Ακρίτας, 1992

«Τα έργα ενός ανθρώπου εξιστορούν συχνά τις νοσταλγίες ή τους πειρασμούς του, αλλά σχεδόν ποτέ την αληθινή ιστορία του, και κυρίως όταν τούτα τα έργα ισχυρίζονται πως είναι αυτοβιογραφικά. Κανείς δεν τόλμησε ποτέ ν' απεικονίσει πιστά τον εαυτό του».

Αλμπέρ Καμύ, *Το καλοκαίρι*,
μτφρ. Νίκη Καρακίτσου-Ντουζέ,
Μαρία Κασαμπαλόγλου-Ρομπλέν,
Εκδόσεις Πατάκη, 1997

Σημείωμα του συγγραφέα

Οι διηγήσεις γράφτηκαν το διάστημα 2020-21, την περίοδο της σκληρής καραντίνας, αλλά δεν αναφέρονται στις μέρες εκείνες παρά μόνον η τελευταία. Ωστόσο η επιλογή των ιστοριών ενδεχομένως να είναι απόρροια εκείνης της περιόδου. Γράφτηκαν εξ αρχής είκοσι επτά διηγήσεις, ενώ προστέθηκαν άλλες τέσσερις –πρόσφατα δημοσιευμένες–, που ήταν συμβατές με το πνεύμα των υπολοίπων.

Οι τρεις κύκλοι και ο επίλογος καλύπτουν μια μεγάλη χρονική περίοδο, από το τέλος της δεκαετίας του '70 μέχρι τις μέρες μας, αλλά εκείνο που συγκροτεί κάθε κύκλο, εκτός από τον χρόνο, είναι ο τόπος, η μνήμη, η βιωματική προσέγγιση. Ωστόσο οι τρεις κύκλοι αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλοεφάπτονται, αποζητώντας μια ευρύτερη αφηγηματική ενότητα.

Νέα Σύμωρη, 2022

Polaroid

Κάποιες ιστορίες χάνονται στο βάθος του χρόνου σαν να μην είναι δικές σου, σαν κάποιος άλλος να σου τις έχει διηγηθεί. Καταχωρισμένες σε παλιά σημειωματάρια, αποσιωπημένες χρόνια, τις απέφευγες για κάποιους λόγους, όμως ο κορεσμένος χρόνος έρχεται και αίρει τις επιφυλάξεις σου.

Στην ιστορία αυτή σε διακατέχει ακόμη μια ενοχή για εκείνη τη φάση, εκείνη την περίοδο, κι ας πέρασαν σαράντα χρόνια. Ωστόσο μέσα στην ιστορία βλέπεις έναν εικοσάχρονο φοιτητή που σπουδάζει στη μεγάλη πόλη και επιστρέφει τις γιορτές και τα καλοκαίρια στο χωριό του.

Σε ένα παλιό σπίτι, οθωμανικό κατάλοιπο, έχει αφήσει όλες του τις παιδικές μνήμες, ενώ εκείνο καταρρέει με τον καιρό και την αφροντισιά. Αυτός όμως το προτιμάει, κι ας χτίσανε οι γονείς του ένα καινούργιο διώροφο, στο κέντρο του χωριού το παλιό, χωμένο μες στη γειτονιά, το αγαπάει και πολλές φορές αναρωτιέται τι θα απογίνει.

Όσπου ένα καλοκαίρι, το τελευταίο καλοκαίρι πριν τελειώσουν οι σπουδές του, επιστρέφοντας στο χωριό, μαθαίνει ότι το σπίτι, παλιόσπιτο το αποκαλούσαν οι γο-

νείς με την τρυφερότητα του παλιού κι αγαπημένου, νοικιάστηκε. Σε ποιους; Να, η γριά η Πέτρα, που μένει παρακάτω, έχει έναν γιο στη Γερμανία χρόνια τώρα, εκείνος εκεί έχει δυο γιους, ο μικρότερος, ο γεννημένος εκεί, αποφάσισε να γυρίσει στην Ελλάδα, δεν του άρεσε η Γερμανία, είπε «θα πάω πίσω», ήρθε στη γιαγιά του και άραξε για λίγους μήνες. Ήξερε από υδραυλικά και έτρεχε από γειτονιά σε γειτονιά κι από χωριό σε χωριό, έφερε και σύγχρονα εργαλεία κι όλα πήγαιναν ρολόι. Σ' ένα μήνα παντρεύτηκε τη νόστιμη κόρη του Ηλία του ζαχαροπλάστη, ξέρεις ποιον λέμε, εκείνον απέναντι από το γήπεδο, με την παλαβή γυναίκα, αλλά οι νιόπαντροι δεν ήθελαν να ζουν ούτε με την τρελή μάνα ούτε με τη γιαγιά, νέο ζευγάρι είναι, πολύ φυσικό, άσε που το σπίτι της προσφυγίνας μόνον πέτρινο δεν ήταν, κόντευε να σωριαστεί κι αυτό. Μέχρι να νοικιάσουν ή να χτίσουν, προτίμησαν να μείνουν κοντά στη γιαγιά και διάλεξαν το παλιόσπιτο.

Δέος! Ο ήρωάς μας δεν ξέρει πώς να αντιμετωπίσει αυτή την εισβολή στο σπίτι όπου μεγάλωσε μέχρι τα δεκαοκτώ. Στεναχωριέται, αλλά τι να πει τους γονείς του; Γιατί το έκαναν; Για λίγες δραχμές; Ο πατέρας του ισχυρίζεται ότι έτσι το σπίτι συντηρείται καλύτερα, θα το ρίξουν τα ποντίκια και η μούχλα, ενώ οι λίγες πρόσθετες δραχμές μπαίνουν στην άκρη για τις σπουδές του στη Θεσσαλονίκη, δεν είναι και λίγα τα έξοδα τώρα που νοικιάζεις μόνος.

Ο φοιτητής μας περνάει ένα δύσκολο καλοκαίρι, παρακαλάει να έρθει η στιγμή να φύγει στην πόλη, είναι η τελευταία του χρονιά, δυσκολεύεται να ζήσει στο και-

νούργιο πατρικό, στο διαμέρισμα –όπως εκείνο στις Σαράντα Εκκλησιές που νοικιάζει, αλλά εκεί δεν τον ενοχλεί, τον βολεύει μάλιστα–, θέλει πίσω την αυλή του με την κυδωνιά, αναζητάει το παιδικό του δωμάτιο, κάτω στο χαγιάτι, εκεί όπου έπαιζε και κρυβόταν στην εφηβεία.

Γι' αυτό και εκείνο το καλοκαίρι αποφεύγει να περνάει έξω από το παλιόσπιτο, κάποια στιγμή γνωρίζεται με το ζευγάρι, εκείνος είναι γύρω στα είκοσι τρία, εκείνη πολύ μικρότερη, σωστά ακούγεται ότι είναι ένα πανέμορφο κορίτσι και τώρα μια σύζυγος που παλεύει να κάνει νοικοκυριό μέσα σε ένα τουρκόσπιτο, όπως αποκαλούνται τα σπίτια που άφησαν πίσω τους οι μουσουλμάνοι στην ανταλλαγή.

Πάντως κανείς δεν τους το επέβαλε, το ζευγάρι δείχνει κατανόηση, ενώ αυτός ξέρει ότι πρέπει να στερηθεί το αγαπημένο του σπίτι, όπου κάτω στην αποθήκη στοιβάζονται παλιά πράγματα, κιβώτια ολόκληρα, όσα δεν χωρούσαν στο καινούργιο. Το είχε πει και ο πατέρας του: «Μπορούμε να πηγαίνουμε στην αποθήκη και να παίρνουμε οτιδήποτε μας χρειαστεί. Οι ενοικιαστές είναι εντάξει, νέα παιδιά, το παλεύουν, εκείνος ψάχνει οικόπεδο να χτίσει, έφερε λεφτά από τη Γερμανία, βρήκε κι εδώ στη γιαγιά του» κι άλλα τέτοια.

Πράγματι μια μέρα χρειάστηκε ο νέος μας να ψάξει στην αποθήκη για κάτι δικά του, μπορεί και όχι τόσο χρειαζόμενα. Κι έτσι, φώναξε από κάτω «Κύριε Σπύρο», εκείνος έλειπε στη δουλειά, βγήκε το κορίτσι, χαμογελαστό. Της εξήγησε ότι πρέπει να μπει στην αποθήκη, εκείνη γέλασε, «Όποτε θέλεις, δική σας είναι!».

Αυτός χώθηκε μέσα, στη σκοτεινιά και στην υγρασία,

μύριζε καπνό, στοίβαζαν εκεί τα καπνά, τους κιουντέδες και τα δέματα, έψαξε, πήρε κάτι βιβλία και, βγαίνοντας, αντίκρισε τον Σπύρο καθώς επέστρεφε από τη δουλειά. Ο Σπύρος έδειχνε λαϊκό και ψημένο παιδί, φιλικός και χαμογελαστός, ένα ζευγάρι που ομόρφυνε τη γειτονιά, όπως λέγανε οι γειτόνισσες. Δικό μας αίμα.

*
**

Ο πατέρας του ήταν στο μπακάλικο όταν τον κάλεσαν στο τηλεφωνικό κέντρο στην πλατεία: το τηλέφωνο βρισκόταν μέσα σ' ένα μανάβικο και σ' άκουγε όλος ο πλανήτης τι έλεγε. Ύστερα, επιστρέφοντας, εξήγησε στον γιο ότι ο Σπύρος και η γυναίκα του είχαν φύγει το πρωί στην Αθήνα για κάτι χαρτιά και υπουργεία. Θα έμεναν καμιά εβδομάδα, αλλά ξέχασαν να πάρουν μαζί τους τις ταυτότητες και τα διαβατήρια. Ο Σπύρος τού είπε «Κάνε μου τη χάρη, κύριε Λεωνίδα, να μπειτε στο σπίτι, είναι μέσα στην ντουλάπα, στο πάνω ράφι, σε ένα χαρτινο κουτί, κι αν μπορείτε να μου το στείλετε με το ΚΤΕΛ, όσο πιο γρήγορα γίνεται».

Άφησε και το τηλέφωνο ενός ξενοδοχείου στο κέντρο της Αθήνας. Ο πατέρας του γύρισε και είπε στον νεαρό φοιτητή «Αυτό το αναλαμβάνεις εσύ, μπες στο σπίτι, δεν έχουμε δεύτερο κλειδί, μπες από πίσω, η πόρτα της κρεβατοκάμαρας δεν κλειδώνει ποτέ. Κι αύριο πήγαινε στο ΚΤΕΛ στο Πράβι, άντε να βοηθήσουμε τα παιδιά. Ο Σπύρος επέμενε, στείλε τον γιο σου καλύτερα».

Η καρδιά του νεαρού φτερούγισε στην ιδέα ότι θα έμπαινε στο πατρικό του: έτρεξε πάραυτα, μπήκε στην πλακοστρωμένη αυλή, πήγε στο πίσω μέρος του διώρο-

φου και σκαρφάλωσε πατώντας σε ένα παλιό βαρέλι, πήδηξε στο τσιμεντένιο μπαλκονάκι, όπου βρισκόταν η τουαλέτα του σπιτιού, μια απλή χέστρα, εκείνη η τούρκικη από τσιμέντο, καλοσχεδιασμένη για το βαθύ κάθισμα του κορμού. Με ένα απλό σπρώξιμο, το παραθυράκι της πορτούλας άνοιξε. Μπαίνοντας στην τουαλέτα, έβλεπες την πόρτα της κρεβατοκάμαρας, κολλημένη στην τουαλέτα, για να μη βγαίνεις έξω, όπως στους παλιούς υπαίθριους καμπινέδες.

Να τος στην κρεβατοκάμαρα των γονιών του. Το κρεβάτι, καινούργιο, ήταν του ζευγαριού, όμως η προικίσια ντουλάπα παρέμενε στη θέση της, παλιωμένη για να την πάρουν οι γονείς στο καινούργιο. Τρίφυλλη, με τον μακρόστενο καθρέπτη, έτριζε όταν την άνοιγες. Στο πάνω ράφι εντόπισε το χάρτινο κουτί, το άνοιξε και πράγματι μέσα βρίσκονταν τα διαβατήρια και άλλα έγγραφα, αλλά και μερικές φωτογραφίες, μικρού μεγέθους, έγχρωμες, τραβηγμένες με Polaroid.

Γράφοντας το κείμενο αυτό σε μια εποχή όπου στο διαδίκτυο κυκλοφορούν δισεκατομμύρια «τολμηρές» εικόνες και βίντεο, θα ήταν άχαρο, παλιομοδίτικο αλλά κυρίως ασεβές για το ζευγάρι, που σήμερα θα είναι παππούδες, να περιγράψουμε εκείνες τις φωτογραφικές απεικονίσεις. Απλώς θα δώσουμε την τεχνική της λήψης. Κάποιες τραβήχτηκαν από το χέρι του άντρα και αρκετές από το χέρι της γυναίκας, ώστε να μπορούν να συμπεριλαμβάνουν και τους δύο ή κάποια μέλη του κορμιού τους. Η φωτογραφική μηχανή Polaroid έχει το καλό ότι δεν χρειάζεται να πας το φιλμ για εμφάνιση, εμφανίζεται επιτόπου και απολαμβάνεις διπλά,

στη στιγμή, την κατάλληλη στιγμή, όσα θέλεις να αποτυπώσεις.

Ο νεαρός φοιτητής, που σπούδαζε και μάθαινε τη ζωή και τον έρωτα στην πόλη –με δυσκολίες, θα λέγαμε–, είχε δει στα σινεμά και σε περιοδικά αρκετές «τολμηρές περιπτώξεις». Συνήθως εκείνα τα πλάνα επικεντρώνονταν στην ερωτική πράξη με έναν τρόπο βίαια διεγερτικό, όμως σ' αυτές τις φωτογραφίες έβλεπες ένα αγαπημένο ζευγάρι να απολαμβάνει τον έρωτα. Σε κάθε φωτογραφία δεν μετρούσε μόνον η ερωτική περίπτωση, αλλά και το βλέμμα που αιχμαλώτιζε ο ένας του άλλου μέσα από τη σωστή φωτογραφική γωνία.

Η ανάλυση των φωτογραφικών πλάνων δεν κράτησε πολύ, αυτό θα γινόταν αργότερα, με τον καιρό. Προσπάθησε να αποτυπώσει τις φωτογραφίες στη μνήμη του, να τις εκτυπώσει με το μυαλό του παρατηρώντας τες προσεκτικά, κρατώντας τες μπρος στο πρόσωπο με το ένα χέρι, μια και ήταν σχετικά μικρές σε μέγεθος, ενώ με το άλλο, το ελεύθερο, ανάμεσα στα σκέλια, ολοκλήρωνε την επιθυμία του χωρίς καν να ξεντυθεί, όπως κάνανε πολλοί αρσενικοί στα σκοτεινά σινεμά.

Ύστερα πήρε τα διαβατήρια, έβαλε τις φωτογραφίες στο κουτί και έφυγε με τον ίδιο κλεφτό τρόπο όπως μπήκε. Φρόντισε την άλλη μέρα να φύγουν με το ΚΤΕΛ στην Αθήνα, στο ξενοδοχείο Κοσμοπολίτ.

*
**

Για μια εβδομάδα πηγαينوερχόταν στο πατρικό του μία ή δύο φορές τη μέρα και άνοιγε προσεκτικά το κουτί. Πιο μεθοδικός, φρόντιζε να μην αφήνει λεκέδες πάνω

στο ξύλινο πάτωμα ή στα στρωσίδια. Την τελευταία μέρα ξάπλωσε κι αυτός στο κρεβάτι και χόρτασε ολοκληρωτικά τον αληθινό έρωτα του ζευγαριού. Εξαντλήθηκε.

Όταν επέστρεψε το ζευγάρι, δίσταζε να τους συναντήσει. Ήξεραν ότι τους είχε δει αναπόφευκτα, πού να ήξεραν ότι και τους είχε μοιραστεί. Έτσι, απέφευγε να περνάει από το σπίτι και μια στιγμή, στον δρόμο, ο Σπύρος τού είπε «Σε ευχαριστώ πολύ, γείτονα, έδωσα τα έξοδα στον πατέρα σου». Αυτός απάντησε «Το έκανα με χαρά» και ύστερα μετάνιωσε σκεπτόμενος μήπως η απάντηση εκλήφθηκε ως ειρωνική. Μάλλον όχι. Ο Σπύρος φαινόταν μια χαρά τύπος, άλλωστε εκείνος δεν είχε πει στον πατέρα του «στείλε τον γιο σου καλύτερα»; Εκείνο το «καλύτερα» θα προσπαθούσε να αποκωδικοποιήσει τα επόμενα χρόνια.

Στο μεταξύ το ζευγάρι έφυγε στην Καβάλα, γιατί εκεί υπήρχαν περισσότερες δουλειές, και νοίκιασαν ένα σπίτι σε μια ανηφοριά. Στο μπαλκόνι έβγαινε η όμορφη γυναίκα να πει τον καφέ της και καμιά φορά φωτογράφιζε με την Polaroid τη θάλασσα και το καταπράσινο νησί απέναντι.

Διαγωγή κοσμία

Το σχολείο χτισμένο πάνω σε μια ήπια πλαγιά, κάπου μακριά στον Βορρά, τον χειμώνα το σαρώνουν οι ρωσικές ψυχρές μάξες. Έξι τάξεις, γυμνάσιο-λύκειο, ίσαμε είκοσι παιδιά σε κάθε τάξη, ποτέ δεν χρειάστηκαν περισσότερες, η περιοχή με τα χρόνια άδειαζε κι ο κόσμος μαζευτόταν εκατό χιλιόμετρα νοτιότερα, στην πρωτεύουσα του νομού, που βρεχόταν από τη θάλασσα.

Στην Πρώτη Λυκείου εκείνης της χρονιάς εμφανίστηκαν αρκετά καινούργια παιδιά, που δεν είχανε ξαναβρεθεί στο γυμνάσιο. Τα περισσότερα έρχονταν από τα κοντινά χωριά, η κωμόπολη ανθούσε χάρη στα γειτονικά στρατόπεδα. Κανείς άλλος δεν ήθελε να ζήσει εκεί για πάντα, στις εκθέσεις τους οι μαθητές έγραφαν «όταν φύγω μια μέρα...» ή «θα ήθελα να ζήσω μακριά από δω».

Ανάμεσα στους μαθητές, αυτοί οι δύο ξεχώρισαν για διαφορετικούς λόγους. Το κορίτσι επειδή ήταν πολύ όμορφο· και το αγόρι γιατί ήταν πολύ ζωηρό και δραστήριο. Και τα δύο λες και δεν τα χωρούσε η αίθουσα, λες και θα τα έπνιγε τα επόμενα χρόνια το λύκειο.

Αντιλαμβανόμασταν ως καθηγητές, από ένστικτο και πείρα, ποια παιδιά είχαν δυνατότητες να συνεχίσουν τις σπουδές, καταλαβαίναμε τις δυσκολίες των υπολοίπων,

βοηθούσαμε όσο μπορούσαμε, ακόμα και λόγω της περιοχής, να τους δώσουμε μια παραπάνω ευκαιρία. Όμως ποτέ δεν υπολογίζαμε τον άλλο παράγοντα, την εσωτερική τους πλευρά, τη μοναξιά, την οικογένεια, τα ενδόμυχα συναισθήματα.

Εκείνη ερχόταν διακριτικά βαμμένη, ντυμένη απλά, τα μαλλιά της έλαμπαν, καθόταν στο θρανίο με μια αδύνατη μαθήτρια, το αντίθετο σε λάμψη, και τα πήγαιναν πολύ καλά. Στη μαθητική καρτέλα δήλωνε καταγωγή από ένα μικρό χωριό δέκα χιλιόμετρα παραέξω, και ως κηδεμόνας της εμφανιζόταν ένας θείος, γιατί οι γονείς της είχαν φύγει στη Γερμανία σχετικά πρόσφατα: προτίμησαν όμως το κορίτσι τους να τελειώσει το λύκειο στην Ελλάδα και μετά θα την έπαιρναν μαζί τους ή θα συνέχιζε τις σπουδές της στην πατρίδα (δικές μας οι εικασίες).

Μέτρια μαθήτρια, έγραφε γύρω στο δεκαπέντε, ήταν καλύτερη στα θετικά μαθήματα, αλλά δεν την ένοιαζε το σχολείο, ερχόταν από υποχρέωση, φερόταν σαν να της επιβλήθηκε. Ήξερε ότι ήταν όμορφη, όμως δεν ήταν προκλητική, έδειχνε αυτάρκης, μέσα της φώλιαζε ένα ήθος που δεν εναρμονιζόταν με τις ζωές και τους στόχους των άλλων μαθητών. Συμμετείχε στις γιορτές, ήταν αρκετά κοινωνική, αλλά αντιμετώπιζε τα άλλα κορίτσια ως μικρά, ανώριμα, με μια θηλυκή υπεροψία (δικά μας συμπεράσματα μετά τα γεγονότα).

Εκείνος, πάλι, ο συμμαθητής της, ξεχώριζε για τη σωματική του διάπλαση, έδειχνε μεγαλύτερος, μια και φορτώθηκε μια χαμένη τάξη στο γυμνάσιο. Ο πατέρας του ήταν σταθμάρχης, ερχόταν να πάρει τους βαθμούς του γιου – μάνα δεν είδαμε ποτέ: μας έκανε εντύπωση για-

τί πολλές μητέρες έρχονταν ως κηδεμόνες την περίοδο εκείνη, αρχές δεκαετίας του '80.

Ο μαθητής αυτός έκανε το παν για να ξεχωρίζει. Διέκοπτε το μάθημα, αδιαφορούσε για τα μαθήματα, όταν έφτανε στα άκρα τον βγάζαμε στο προαύλιο και συζητούσαμε τακτικά για τη διαγωγή του στις τριμηνιαίες συνεδριάσεις. Ωστόσο κατάφερε να περνάει με τη βάση στα διαγωνίσματα, μπορεί να αντέγραφε, μπορεί και να ήταν ικανός. Πέρασε καιρός για να καταλάβουμε ότι ο μόνος λόγος που συνέχιζε στο λύκειο ήταν για να βρίσκεται κοντά στην όμορφη μαθήτριά.

Την είχε γνωρίσει στο γυμνάσιο, την παρακολουθούσε συνεχώς, ήταν τρελά ερωτευμένος και ανίκανος να το αποδεχτεί, ενώ το είχαν αντιληφθεί όλοι γύρω του. Έπαιζε ποδόσφαιρο στην τοπική ομάδα, ήταν υπερκινητικό άτομο, κάπνιζε και φερόταν σαν εικοσάρης. Κι αυτός ήταν όμορφος, με μια αντρική περηφάνια, μήπως ήταν αυτό που τον έφαγε τελικά;

Πόσο μπορούσαμε εμείς, οι νέοι σχετικά καθηγητές, διορισμένοι σε δυσπρόσιτα σχολεία, που μέναμε σε άχαρα διαμερίσματα και μόλις μας έφτανε ο μισθός μας, που είχαμε να αντιμετωπίσουμε τον δύσκολο χειμώνα του Έβρου, να επικεντρωθούμε σε δύο συγκεκριμένα άτομα που τα βλέπαμε λίγες ώρες την εβδομάδα;

Στις ημερήσιες εκδρομές, πάλι, δεν παρατηρούσαμε κάτι ανησυχητικό. Εκείνος προσπαθούσε να προσεγγίσει την παρέα της, εκείνη του μιλούσε ευγενικά, μάζευε τα λαμπερά μαλλιά της προς τα πίσω, του έδινε μια ελάχιστη ελπίδα ή έτσι του φαινόταν;

*
**

Πάντως η πρώτη χρονιά κύλησε κάπως χαλαρά, τα καλοκαίρια όλοι αναχωρούμε, κανείς δεν μαθαίνει για τους άλλους. Στη Δευτέρα Λυκείου είχαμε δυο μαθητές παραπάνω, παιδιά δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών. Η όμορφη μαθήτρια ήρθε ακόμα πιο όμορφη και, θα λέγαμε, πιο γυναίκα, και ο λεβέντης ακόμα πιο αρσενικός και σίγουρος.

Αν το καλοσκεφτούμε, εμείς τότε, οι νεοδιόριστοι, ήμασταν περίπου οκτώ χρόνια μεγαλύτεροί τους, δηλαδή αρκετά κοντά στη γενιά τους, αλλά όχι τόσο ώστε να αφουγκραστούμε τις καρδιές τους.

Στη διήμερη εκδρομή της Δευτέρας Λυκείου η όμορφη μαθήτρια προκάλεσε το πρώτο της σκάνδαλο. Διανυκτερεύαμε στην Αλεξανδρούπολη, και το βράδυ ανακαλύψαμε ότι συναντήθηκε με κάποιον άντρα, εξωσχολικό, γι' αυτό και δεν μας ακολούθησε στην ταβέρνα, αλλά ούτε και θεάθηκε μαζί του στο ξενοδοχείο.

Ως συνοδοί, οφείλαμε να τη ρωτήσουμε τι είχε συμβεί κι εκείνη πολύ ψύχραιμα απάντησε ότι έμεινε μέσα γιατί αισθάνθηκε μια κοριτσίστικη ενόχληση. Της έγινε παρατήρηση πάντως από τον διευθυντή και δυο μέρες μετά κατέφτασε ο κηδεμόνας της, που παραλίγο να μας μηνύσει επειδή είχαμε προσβάλει την ανιψιά του. Λίγο πολύ μάς είπε ότι, αν την είχαμε δει με έναν εξωσχολικό στην εκδρομή, αυτό είχε γίνει εκτός σχολικού περιβάλλοντος και ο ίδιος, όπως και οι γονείς της, έχουν υπόψη τους ποιον συναντά.

Πράγματι, ο συνοδός της στεκόταν διακριτικά μακριά από το σχολείο, την περίμενε πάντα μέσα σε ένα αυτοκίνητο να σχολάσει. Όχι συνεχώς βέβαια, ήταν στρα-

τιωτικός, όπως αποδείχτηκε, και δεν είχε άπλετο χρόνο. Εκείνη δεν γύριζε καθημερινά στο χωριό με το λεωφορείο, μπορεί και να έμενε στο δικό του διαμέρισμα, που νοίκιαζε.

Ξέραμε τότε ότι πολλές σχέσεις, με καλό ή άδοξο τέλος, συνάπτονταν ανάμεσα σε στρατιώτες και μόνιμους στρατιωτικούς και στα κορίτσια της περιοχής, για τα οποία κυκλοφορούσε η φήμη ότι ήταν όμορφα. Πράγματι ήταν όμορφες, δεν το αρνούμασταν, τις βλέπαμε στο σχολείο και στον δρόμο, και για τους μοναχικούς άντρες σίγουρα η ομορφιά τους διπλασιαζόταν.

Όμως εκείνος, το ζωηρό αγόρι, πρέπει να περνούσε τη χειρότερη φάση της ζωής του. Τώρα πια λούφαζε μέσα στη τάξη, δεν γυρνούσε να την κοιτάξει, το έφερε βαρέως σαν παρατημένος, ένα στίγμα όμως άδικο, γιατί, όπως αποδείχθηκε –στις μετέπειτα αλληπάλληλες συνεδριάσεις του συλλόγου που σκοπό είχαν να αυτοεξιλεωθούμε μετά τα σοβαρά συμβάντα–, εκείνη ποτέ, μα ποτέ, δεν του είχε δώσει έστω και ένα απατηλό σημάδι ώστε να ασχοληθεί μαζί της.

Μπορεί να τον συμπαθούσε, όμως δεν ήταν κοντά του, αποσκοπούσε σε άλλα, έβλεπε αλλιώς τον κόσμο, μεγαλύτενε ραγδαία, ήταν και δεν ήταν μαζί μας, φερόταν σαν αρραβωνιασμένη, συμμετείχε στο μάθημα τόσο όσο για να είναι συνεπής, δεν προκαλούσε, δεν διαφωνούσε. Και όμως, η συμπεριφορά της αυτή σκανδάλιζε. Ήταν επισήμως το κορίτσι ενός εξωσχολικού άντρα, μεγαλύτερου της κατά πέντε χρόνια· ήταν η ώριμη κοπέλα που ασφυκτιούσε στο σχολείο, το οποίο μάλλον δεν της συμπαραστεκόταν στη φάση που περνούσε.

Μια μέρα μια φιλόλογος τόλμησε να την προσεγγίσει και να της μιλήσει πιο φιλικά, κι εκείνη, θυμωμένη, «Δεν είμαι εγώ το πρόβλημα στο σχολείο» είπε. «Δεν φέρομαι άσχημα σε κανέναν και όλοι με βλέπετε με στραβό μάτι. Αφήστε με ήσυχη να τελειώσω τη χρονιά μου».

Τελείωνε η χρονιά, που βρήκε την κοπέλα να την περνάει με 16 και το αγόρι, ύστερα από διαρκείς και αδικαιολόγητες απουσίες, να τη χάνει, μολονότι κάναμε αρκετές προσπάθειες στον σύλλογο να τον περάσουμε. Ο μαθηματικός μάλιστα τόνισε ότι ίσως ήταν καλύτερα που δεν θα ξαναβρίσκονταν στην ίδια τάξη την επόμενη χρονιά. Λέτε να το προκάλεσε ο ίδιος ο μαθητής για να απαλλαγεί από την παρουσία της;

**

Μεσολάβησε άλλο ένα καλοκαίρι όπου όλα ξεχνιούνται και όλοι παίρνουμε τους δρόμους και επιστρέφουμε στη βάση μας. Κανείς καθηγητής, εκτός από κάνα ντόπιο, δεν παρέμενε εκεί. Αυτό είναι και το μέτρο για να κρίνεις αν ένας τόπος σ' έχει κερδίσει, όταν τον ενσωματώνεις στη ζωή σου διαχρονικά.

Στην Τρίτη Λυκείου είχαμε ραγδαίες εξελίξεις. Η όμορφη μαθήτρια εμφανίστηκε με βέρα στο δάχτυλο. Η παρουσία της ξεσήκωσε τους άλλους μαθητές, οι οποίοι μπορεί να αποδέχονταν τις μεταξύ τους σχέσεις, αλλά για κείνους μια παντρεμένη μαθήτρια ήταν ήδη μια ολοκληρωμένη γυναίκα, που γυρνούσε στο σπίτι της και κοιμόταν με τον μεγαλύτερό της άντρα της· αυτό τους διέγειρε. Ωστόσο εκείνη απαιτούσε κάποιο σεβασμό από τη μεριά των καθηγητών και των συμμαθητών της.

Το γεγονός αυτό είχε κυριολεκτικά κλονήσει το αγόρι, που τώρα, στάσιμος στη Δευτέρα Λυκείου, μεγάλωνε σωματικά και ξεχώριζε υπερβολικά ανάμεσα στα άλλα παιδιά – δύο χρόνια μεγαλύτερός τους. Δεν είχε κανέναν φίλο, οι κολλητοί του βρίσκονταν στην Τρίτη και μόνο με εκείνους μιλούσε στα διαλείμματα, προσποιούμενος ότι δεν ενδιαφερόταν πια για την παντρεμένη μαθήτριά.

Λες και όλα είχαν ηρεμήσει, αλλά το κουτσομπολιό φούντωνε στην αυλή και στους διαδρόμους. Κι αν ήταν έγκυος; Θα ερχόταν με τη φουσκωμένη κοιλιά στα μαθήματα; Όμως κι εκείνη έδειχνε πια εντελώς απόμακρη, ακόμα και η καλύτερη φίλη της, το αδύνατο κορίτσι, αποτραβήχτηκε από κοντά της, πήγε σε άλλο θρανίο. Χωρίς εντάσεις και ηχηρές ενστάσεις, η μικροπαντρεμένη απομονώθηκε από το σχολικό περιβάλλον. Μόνη στην τάξη, άρχισε να μη βγαίνει καν στην αυλή στα διαλείμματα, παρά τις συστάσεις μας.

Άραγε το νιώσαμε αυτό κι εμείς σαν μια αποτυχία της δουλειάς μας; Δηλαδή το σχολείο μας απευθυνόταν σε μια ομοιόμορφη και μόνον κατηγορία μαθητών;

Πάντως εκείνη το πάλευε στα μαθήματα και έγγραφε άριστα στα μαθηματικά, εντυπωσιάζοντας τον καθηγητή της. Όσπου, τρεις μήνες μετά, μας αιφνιδίασε: Δεν ξαναπάτησε στο σχολείο, ούτε ήρθε κανείς να ζητήσει κάποια έγγραφα μετεγγραφής, για την περίπτωση που είχε μετακομίσει κάπου με τον άντρα της, αφού κι εκείνος, ως στρατιωτικός, θα μπορούσε να έχει μετατεθεί.

Καθώς είχε εγκαταλείψει και το χωριό της μετά τον γάμο, ελάχιστοι την είχαν συναντήσει ή γνώριζαν κάτι για την τύχη της. Στο θρανίο όπου καθόταν μόνη, το κε-

νό ήταν αβάσταχτο και τις πρώτες μέρες τα παιδιά προβληματίστηκαν με την απουσία της. Ίσως έφταιγε και η δική τους στάση ή και η δική μας, κάναμε κι εμείς οι διδάσκοντες την αυτοκριτική μας.

*
**

Τότε, σαν εξιλέωση, στην επταήμερη εκδρομή της Τρίτης Λυκείου, τα παιδιά ζήτησαν να πάει μαζί τους ο συμμαθητής τους από τη Δευτέρα. Κανονικά δεν προβλέπεται κάτι τέτοιο, αλλά το προσπεράσαμε, πιστεύοντας ότι θα έπρεπε να του δώσουμε μια δεύτερη ευκαιρία να σμίξει με τους παλιούς του συμμαθητές. Στην εκδρομή τα πήγε καλά, λίγο παραπάνω ήπιε ένα βράδυ και φώναζε το όνομά της βουτώντας σε μια πισίνα. Τον βγάλαμε έξω γυμνό, εντυπωσίασαν τα κάλλη του, εκείνος σίωπησε και δεν προκάλεσε ποτέ ξανά κάποιο άλλο επεισόδιο. Μπορεί και να του 'ρθε η εκδρομή ως επιφοίτηση, παρηγοριά και λύτρωση και να χαλάρωσε εντελώς τις τελευταίες δύο μέρες.

Δεν θα τελείωνε ποτέ ούτε τη Δευτέρα Λυκείου. Καβάλα στη μοτοσικλέτα, δώρο του πατέρα του, έτρεχε πάνω στα αναχώματα του ποταμού και στα χωμάτινα μονοπάτια, έκανε δύσκολες διαδρομές, προετοιμαζόταν για πανελλήνιους αγώνες ανώμαλου δρόμου. Ο πατέρας του είχε αγοράσει τη μηχανή με αντάλλαγμα να τελειώσει το λύκειο, έλπιζε να βρεθεί μια θέση στα τρένα που αργόσυρτα διέσχιζαν τη χώρα, ώρες ταξίδι, σταματώντας σε κάθε χωριό και στάση· στάσεις που μόλις διακρίνονταν, τσιμεντένια κουβούκλια μπογιατισμένα με ώχρα και ξεθωριασμένα γράμματα.

Σε μια αφύλαχτη διάβαση δίπλα στο ποτάμι, απέναντι σε έναν μισογχεμισμένο βυζαντινό πύργο, ο όμορφος νέος αφήφησε το STOP. Διέσχισε τις γραμμές, όπου ελάχιστες αμαξοστοιχίες έκαναν δρομολόγιο. Και όμως βρέθηκε μια εμπορική να περνάει με ασυνήθιστη ταχύτητα και τον διαμέλισε. Η ανείπωτη τραγωδία μάς συντάραξε. Στην κηδεία του πήγαμε ολόκληρο το σχολείο κι ακουγόταν ένας διαρκής θρήνος. Τότε εμφανίστηκε και η χωρισμένη μάνα του από το πουθενά, απόμακρη από τους συγγενείς, βουβή και αγέρωχη, μέχρι που σωριάστηκε στο χώμα.

Μετά την ταφή μάς έπιασε όλους μια γερή διάρροια και επί μέρες δεν πηγαίναμε στο μάθημα, ίσως να έφταιγαν τα κόλλυβα που μοιράστηκαν σε αναρίθμητες ποσότητες μαζί με κουφέτα γάμου.

Τι μάθημα, ποιο μάθημα! Ήμασταν συντετριμμένοι που δεν θα βλέπαμε ξανά τα δυο παιδιά. Ευτυχώς ήταν και η τελευταία χρονιά για τους περισσότερους καθηγητές, που θέλαμε να φύγουμε με μετάθεση από τα δυσπρόσιτα μέρη, σαν κυνηγημένοι. Όμως τώρα είχαμε έναν λόγο παραπάνω.